

THERMELE ROMANE DE LA MICIA
RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR DIN ANII 1971-1974

Devierea cursului râului Mureș, datorită ridicării unor construcții industriale, a determinat ridicarea unui dig ce a acoperit un grup de cuptoare¹. Perspectiva continuării acestuia spre vest a impus continuarea cercetărilor în această zonă - ducând la descoperirea, în anul 1967, a termelor. Clădirea, identificată astfel și din punct de vedere arheologic, era cunoscută de mai multă vreme din două inscripții: una atestă refacerea băilor de către cohors II Flavia Commagenorum, în primul an al domniei lui Septimius Severus²; cealaltă amintește o nouă refacere în timpul împăratului Severus Alexander³.

În anii 1967-1969, colectivul Muzeului urheologic din Deva, în colaborare cu Institutul de istorie și arheologie din Cluj, au dezvelit o parte însemnată din latura de est a termelor; rezultatele sînt încă inedite⁴. Din 1971, s-au continuat cercetările de către Muzeul de Istorie al R.S. României, ale căror rezultate se prezintă în acest raport⁵.

S-au săpat în acești ani cinci secțiuni (s.1 - s.5)⁶ (vezi planul general și profilele secțiunilor).

Prima secțiune (s.1) a fost dezvoltată sub forma unei suprafețe ce cuprinde un complex de mai multe camere din partea de vest a clădirii⁷.

Camera A are dimensi.: L = 5,65, l = 5,70 m. La comunicația cu camera B se află 2 mici încăperi de dimensi.: 1,55 x 1,50 m și 1,50 x 1,30 m. Comunicația cu camera B are lățimea de 1,40 m.

Pe latura de vest, la 0,55 m depărtare de latura de nord, se află o intrare cu lățimea de 1,56 m.

Sub stratul vegetal, în nivelul superior, s-a descoperit o mare cantitate de oase și fragmente ceramice; ele s-au aflat, în adîncime, pînă la nivelul pragului intrării de pe latura de vest.

Dedesubt s-a aflat un strat de nisip cu mortar (prăbușitură), pe o grosime de 0,25 m. Urmează un strat de pămînt cu eioburi; sînt 5 nivele, despărțite prin dîre de pămînt ars.

Camera era destinată probabil celui ce îngrijea de întreținerea focului și depozitării lemnului. În comunicația cu camera B se afla cuptorul; la gura acestuia s-a găsit o mare cantitate de cenușă. Cuptorul a fost construit din pietre mari, legate cu lut; are deschiderea de

0,60 m. Pereții acestuia se sprijină de cei ai celor două mici încăperi pătrate alăturate, a căror destinație este necunoscută.

Acest cuptor alimenta cu aer cald hypocaustul camerelor aflate în continuare.

Camera B este de formă pătrată (6,80 x 6,80 m), cu o absidă pe latura de vest.

Baza hypocaustului se află pe solul crud nisipos. Această podea este groasă de circa 25 cm: un strat din piatră de rfu (aprox. 10-15 cm) și un strat de cocciopesto (10-11 cm). Din cauza temperaturii ridicate, solul este înroșit dedesubt până la o adâncime de circa 25 cm; culoarea scade treptat în intensitate⁸.

Pe latura de vest, camera este prevăzută cu o absidă.

Fără absidă, hypocaustul are formă pătrată, cu 12 rânduri de pilae (încă un rând în intrîndul dintre pătrat și absidă). În absidă sînt 6 rânduri pe lung, 4 pe lat și 1 rând circular pe marginea acesteia.

Din interior s-a scos un număr mare de cărămizi, cu ștampilele cohortei II Flavia Commagenorum și legiunii XIII Gemina.

Între pilele de lîngă și în fața praefurnium-ului de pe latura de nord, pe podea, s-a aflat cenușă. Pămîntul de pe toată întinderea podelei era afumat.

Pe pilele din colțurile de nord-est și sud-est s-au aflat, in situ, porțiuni de cocciopesto suspendate, nederanjate; de asemenea în absidă, în colțul de sud. Aceste bucăți de cocciopesto se află aproape de nivelul actual al solului, aici era deci nivelul de călcare al camerelor.

Plafonul de cocciopesto se afla suspendat pe pilae. Pe podeaua perfect orizontală din cocciopesto se așeza o cărămidă de dimensiunile 27 x 27 x 6 cm; apoi alte două de 20 x 20 x 6 cm; apoi patru cărămizi rotunde cu diametrul = 18 cm, f = 8,5 cm; apoi două cărămizi pătrate de 20 x 20 x 6 cm; deasupra o cărămidă mare de 58 x 58 x 6 cm. Distanța între diametrele a două pilae este de 60 cm; diferența de 2 cm (1 cm de fiecare parte) servea pentru legătura de mortar. Deasupra s-a pus apoi un strat subțire de mortar roșiatic amestecat cu cărămidă pisată.

În dreptul praefurnium-ului, pilele au formă dreptunghiulară.

Pînă la podeaua pe care se află pilele, zidul are următoarele cote: zidul pătratului 1,50 m; la absidă, în punctul cel mai depărtat al arcului - 1,10 m. Pe latura de nord, cotele zidului sînt ceva mai scăzute. În absidă, deasupra plafonului de cocciopesto, zidul se păstrează pe o înălțime de 40 cm.

Pe latura de est, aproape de unirea cu camera C, se află un prag dintr-un bloc de augit-andezit (64 x 40 x 20 cm); peste el, un rând de piatră legată cu mortar (adăugire ulterioară).

Spre colțul de sud-vest al camerei B, lîngă absidă, s-a aflat, in situ, o tegula mammata, prinsă cu două crampoane de fier în zid. Aerul cald care venea de la praefurnium trecea printre pile, apoi urca în spațiul dintre zid și tegula, încălzind pereții.

Hypocaustul camerei B comunica cu cel al camerei C prin trei intrări. Comunicația dinspre est este cea mai bine păstrată: baza este lată de 45 cm; peretele continuă vertical 50 cm; sus este o boltă din cărămidă - până la punctul cel mai înalt al arcadei, înălțimea fiind de 75 cm.

Comunicação de vest are bolta de cărămidă căzută; se mai păstrează parțial pe partea dinspre camera C. Cea din mijloc era total prăbușită. Desigur că la nivelul plafonului suspendat pe pile se afla pragul de la intrarea spre camera C.

Camera C are dimensiunile: 6,80 x 6 m.

Pe peretele comun cu cel al camerei D se află două intrări de comunicație pentru aerul cald; cea dinspre vest a fost ulterior barată. Sistemul de construcție este identic cu cel dintre camerele B-C.

Pilele sînt dispuse pe 11 rînduri pe lat, 12 pe lung. Sistemul de construcție este același cu cel de la camera B; totuși, peste pilele rotunde și cele pătrate de sus (2+1), s-a pus cîte o cărămidă de dimensi. 40 x 40 x 6 cm, apoi alta de 60 x 60 x 5 cm. Distanța între 2 pile este de 60 cm. Deasupra s-a turnat un strat de cocchiopesto de 20-25 cm.

În timpul săpăturilor, plafonul se păstra perfect în colțul de nord-est al camerei, pe o lungime de 4,10 m de-a lungul laturii de est și 3 m de-a lungul laturii de nord.

Aproximativ la mijlocul laturii de vest, la circa 60 cm sub nivelul (păstrat al) zidului, se află o deschidere din blocuri de piatră roșie de dimensi.: cele de pe laturi 60 x 28 cm, cel de sus 80 x 28 cm. Presupunem că este o gură de evacuare a aerului cald și fumului venit dinspre camera B.

Pereții au o înălțime (măsurată de la podea) între 1,50-1,80 m. Pe latura de est, spre capătul ei sudic, la nivelul ultimului rînd de pietre din zid, se observă o nesuprapunere între zidul de sus și fundație.

Încăperea hypocaustului camerei C era tencuită cu un strat subțire de mortar (păstrat în special la bază, înegrit de fum).

Pe latura de sud, la înălțimea de 80 cm de la baza hypocaustului, se află pragul intrării spre camera D (bloc de piatră, 1,40 x 0,20 m). Această intrare a fost ulterior, în două rînduri, îngustată.

Camera D are dimensi. 6,80 x 6 m; pe latura de vest, prezintă o ieșire dreptunghiulară de 2,90 x 2 m. Plafonul de cocchiopesto, gros de 35 cm, se păstrează aici în întregime. Pereții acestui ieșind au două rînduri de tencuială de var, apoi încă unul, mai gros, din mortar cu cărămidă pisată.

Camera are două intrări pe laturile de est și sud; ulterior aceasta din urmă a fost îngustată.

Pilele hypocaustului formează 12 rînduri pe lung și 10 pe lat. Sistemul de construcție este cel descris la camerele anterioare. Plafonul de cocchiopesto s-a păstrat aproape în întregime, dar prăbușit peste pile.

Pe latura de sud, în jumătatea dinspre vest, s-au găsit câteva tegulae mammatæ încă în situ. Fețele lor erau tencuite și frumos fățuite. Înălțimea zidului, începând de la baza hypocaustului, este de circa 1,75 m.

Camera E are dimensiuni: 6,80 x 6,40 m.

Podeaua camerei se află la nivelul pragului ce face legătura cu camera D. Deasupra acesteia, zidul se mai păstrează pe o înălțime de 0,30-0,40 m.

Pe latura de vest a acestei camere s-a construit o absidă, având diam. = 5,25 m și raza (interior) 3,35 m. Zidul este realizat din piatră, de grosimea obișnuită (circa 70 cm) (spre nord este rupt pe o porțiune); este căptușit cu un strat de cărămidă, tencuit cu ciment vulcanic.

Ulterior a intervenit o refacere: podeaua absidei s-a ridicat cu 20 cm, iar pereții s-au tencuit din nou.

O ultimă refacere a dus iarăși la strîntarea absidei: diam. = 3,35 m, raza = 2,35 m. S-a construit un semicerc de piatră (sus cu strat de cărămidă); între acesta și zidul inițial al absidei s-a făcut un embleton de piatră de rfu. Podeaua s-a ridicat cu încă 20 cm: peste podeaua anterioară s-a așezat un strat de bolovani, apoi s-a tencuit.

Probabil că absida a servit ca bazin de apă rece, deoarece nu este prevăzută cu hypocaust.

În anul 1972, cercetările în acest sector au continuat prin săparea în capătul de sud a unei suprafețe de 20 x 7,30 m.

Cu această ocazie s-a constatat că încăperea E prezintă spre sud o altă absidă, cu diametrul de 4,65 m; grosimea zidului absidei este de 0,60 m. Absida era prevăzută cu pile de hypocaust; podeaua, păstrată în bună parte, era prăbușită.

Absida are două guri: una spre vest având un mic praefurnium; alta spre est, probabil pentru aerisire.

Acest hypocaust a fost se pare abandonat ulterior; aproape de baza absidei s-a găsit o podea parțial păstrată, de cărămizi, așezate pe un strat de lut galben. În gura de est a absidei a apărut o ulcică și un opaiț cu ștampila OCTAVI.

Cu ocazia abandonării hypocaustului s-a construit probabil și camera dreptunghiulară aflată la est de absidă, a cărei latură de vest face corp comun cu absida.

Această cameră are următoarele dimensiuni: 6,20 m zidul de sud, 6 m zidul de est; lățimea 4,50 m. Pînă la punctul de maximă curbura a absidei, zidul are 9 m.

La nivelul zidului păstrat al absidei, lipit de aceasta, s-a descoperit un pavaj lat de 1,10-1,30 m; este vorba de pavajul camerei.

Sub nivelul acestei podele, în direcție aproximativă est-vest, un zid traversează oblic camera, intrînd probabil sub camera E (la locul de contact cu acesta, a fost probabil demantelat). La sud și vest de absidă s-au găsit alte două ziduri orientate nord-sud, secționate de zidul

de sud al camerei și absidei (Aceste ziduri sînt tăiate și de canalul care merge aproximativ paralel cu peretele sudic al secțiunii).

Canalul despre care este vorba mai sus merge paralel cu latura de est a camerei dreptunghiulare, apoi cotește spre vest. Canalul are în zona de est lățimea de 34 cm (latura de vest) - 17 cm (latura de est). El se sprijină pe zidul dinspre est al camerei, lat de 60 cm. Din capătul de sud al acestui zid se vede ieșind, pe dedesubt, un altul - paralel cu celelalte două ziduri suprapuse și orientate nord-sud.

Faptul că acestea sînt suprapuse de absidă, camera dreptunghiulară și canal, arată că sub nivelul acestora a existat anterior o altă construcție, care s-a demolat. Pentru aceasta pledează și faptul că podeaua acestei camere, păstrată în parte lângă absidă, suprapune zidul oblic orientat est-vest.

În partea de sus a camerei au apărut două cărămizi ștampilate ale legiunii XIII Gemina cu numele lui Elius Iulius și Memmius Fronto.

În cameră s-au descoperit patru monede de bronz: Diva Faustina (1), Faustina II (2), alta ilizibilă. Pe zidul canalului, în zona din cameră (-0,50 m), s-a găsit o monedă de la Commodus; la vest de absidă, sub nivelul gurii de alimentare, o monedă de la Antoninus Pius. O altă monedă de la Antoninus Pius a apărut la sud de absidă, pe zidul canalului.

Tot în această cameră, în nivelul de jos (contemporan cu zidul demolat), s-au mai găsit două cînițe și un fragment de pahar de sticlă.

În porțiunea săpată la vest de absidă a apărut un cuțitaș de fier și o ulcică bitronconică dacică (-0,80 m); în același loc - o fibulă de bronz și fragmente dintr-o ceașcă dacică.

Între materialele apărute în această zonă amintim și un fragment de tipar (partea posterioară) pentru turnat figurine de lut reprezentînd pe Venus.

Secțiunea a doua s-a săpat în anii 1971, 1973. Lungimea 82 m; orientată nord-sud.

În capătul sudic al secțiunii a apărut un bazin de piatră; dimensi. 6,2 x 4,9 m. Construcția sa prezintă trei faze:

În prima fază a fost un mare bazin, construit din piatră (lat = 60 cm) tencuit, căptușit cu cărămidă și din nou tencuit pentru a fi impermeabil - astfel că lățimea a ajuns pînă la 90 cm (pe latura de vest). Adîncimea bazinului era, măsurată de la nivelul actual al zidului, de 1,90 m. Pe latura de vest se află o intrare, lată de 3,30 m.

În faza următoare, podeaua s-a ridicat cu 60 cm; pe fundul bazinului s-a așezat un strat de dărîmături (bucăți mari de cocciopesto, lungi pînă la 20-25 cm), gros de aproape 40 cm, apoi o nouă podea de mortar. În această fază, intrarea de pe latura de vest a fost barată cu un zid de piatră, gros de 80 cm.

În faza a treia a bazinului; s-a așezat peste podea un strat de pietriș gros de peste 30 cm. Întrîndurile de pe laturile de nord și sud au fost barate. În nivelul de deasupra pietrișului s-a descoperit un bust

acefal din marmură al zeului Liber⁹; de asemenea, trei fragmente din omoplatul unei statui de slatura unui om.

În prima sa fază, bazinul comunica spre nord cu un canal de piatră orientat nord-sud, apoi cotind spre vest și intrând sub peretele respectiv al secțiunii; el reapare în s.5.

Baza canalului este pavată, până aproape de intrarea în peretele secțiunii, cu 22 de cărămizi purtând ștampilele legiunii XIII Gemina.

La 4,6 m spre nord de bazin, un zid (lat de 55 cm) traversează secțiunea pe deasupra canalului (același zid traversează și s.3, imediat la nord de hypocaustul de aici).

În sectorul dintre bazin și acest zid, canalul are lățimea de 38 cm. Peretele vestic al canalului are înălțimea de 1,20 m (față de pavajul de cărămizi), cel estic de 0,58. Când s-a renunțat la bazin și canalul a fost abandonat, s-a construit zidul perpendicular, iar pe suprafața dintre bazin și zid s-a așezat un strat de nisip și un pavaj de cărămizi (Din punct de vedere al cotelor, acest pavaj corespunde cu cel din s.3 care acoperă hypocaustul din această zonă).

Pe fundul acestui canal s-au descoperit o monedă de bronz de la Domițian, un denar de la Hadrian și un inel-cheie.

La nord de zidul perpendicular, pereții canalului scad în înălțime, atingând cel mult 30-40 cm.

Canalul a fost săpat în pământul viu, sub nivelul de atunci al solului; față de actualul nivel, baza sa se află la 1,88-1,90 m. Stratul de dărâmături începe însă abia de la 1,30 m, adică de la nivelul inițial al zidului de est al canalului.

La 9,25 m spre nord de zidul perpendicular au fost descoperite alte încăperi, care se întind și în secțiunea următoare (s.3). Vor fi prezentate împreună, după descrierea acesteia din urmă.

Secțiune a treia are lungimea de 50 m, lățimea 2 m; orientată nord-sud, paralelă cu celelalte; s-a săpat în anii 1971-1973.

Complexul constructiv din jumătatea de nord identificat și prin săpăturile din s.2 va fi descris aparte.

În partea de sud a fost cercetat un alt grup de încăperi. Parte din acestea au apărut și în cercetările din anii 1967-1969; pentru a face legătura cu ele, s-a executat spre est o casetă.

Zidul perpendicular pe canalul din s.2 continuă în s.3 și casetă: spre nord lasă o încăpere, spre sud este legat de absida altei încăperi (cea cercetată în decursul săpăturilor din 1967-1969).

Camera este aproximativ patrată: 4,70 x 4,60 m; lățimea zidului este de 46 cm. Zidul de sud are două faze (o diferență de grosime de 14 cm).

În interior, făcând eorp comun cu latura de nord, se află un canal construit din piatră; în el s-a găsit o monedă de bronz de la Marcus Aurelius (a.166-167). Pe latura de vest a apărut alt canal, orientat nord-sud, în care s-a găsit un vas aproape întreg de sticlă. Prin acest canal se evacua apa din bazinul cu absidă dinspre est. Cele două

canale converg în colțul de nord-vest, de unde apa se scurgea în afară.

Deasupra nivelului canalelor, pe o mică porțiune spre estul camerei, s-a păstrat un pavaj de cărămizi așezate pe un strat de nisip. Pavajul este contemporan cu ultima fază a zidului de sud.

Într-o această cameră și absidă, spre sud, s-a descoperit un pavaj de mortar, făcând corp comun cu zidul perpendicular pe s.2-s.3-casetă. Pe acest pavaj a apărut un fragment sculptural, reprezentând o mână ținând un vas. Ar putea aparține bustului lui Liber descoperit în bazinul din s.2.

Sub un strat de dărmături, la 30 cm sub această podea, au apărut zidurile unei încăperi cu hypocaust (1,98 x 1,20 m).

O bună parte este suprapus de canalul de scurgere ce vine din absidă. Pereții canalului au grosimea de 21 cm, înălțimea de 50 cm; deschiderea (lățimea pe unde se scurgea apa) 10 cm; adâncimea canalului 32 cm. Suprafața acestuia era acoperită cu lespezi, aflate la același nivel cu pavajul - ceea ce arată o contemporaneitate între camera dinspre nord și absidă. În schimb, faptul că acest canal întretaie hypocaustul arată că este ulterior acestuia.

Între pilele hypocaustului s-au găsit 3 fragmente de cărămizi ștamplate cu numele legiunii XIII Gemina. Tot aici au apărut și câteva fragmente de vase de sticlă.

Absida amintită aparținea unei încăperi ce se formează spre est. Deschiderea (diametrul) acesteia (pe interior) era la început de 4,80 m; ulterior s-a redus la 3,30 m. S-a zidit din piatră (lat. = 60 cm; se adaugă tencuiala de 8-9 cm).

Cu ocazia refacerii, intrarea s-a îngustat cu 75 cm la capete, cu 15 cm în punctul de maximă curbura.

Pentru a fi impermeabili, pereții acestui bazin au fost tencuiți cu un ciment fin.

Intrarea în acesta se făcea prin două trepte.

În anul 1973, s-a dezvelit, în suprafață, complexul constructiv descoperit încă din 1971 în jumătatea de nord a s.2-s.3 (camerile a, b, c) având o instalație specială de hypocaust.

Instalația de hypocaust se află în dreptul camerei din mijloc, la vest de aceasta.

Praefurnium-ul este construit din piatră; lungimea = 1,27 m, grosimea pereților 0,70 m. Gura acestuia este lată (la bază) de 0,95 m; sus (bolta este prăbușită) de 0,73 m. În interiorul acestuia s-au găsit vase întregi și numeroase fragmente ceramice, obiecte și deșeuri de bronz, sticlă.

Căldura din acest praefurnium intră într-un mic hypocaust (2,20 x 1,70 m); pilele acestuia se sprijineau pe o bază de mortar.

Camera dinspre sud este pavată și tencuită cu mortar fin. Podeaua era spartă însă pe o porțiune în formă de cruce; e-a constatat că dedesubt se aflau două șanțuri cu pereții de piatră. Fossa orientată nord-

sud comunica printr-un orificiu cu camera cu hypocaust. Aerul cald trecea deci prin aceste fosse, încălzind apa din bazinul de deasupra.

Un sistem identic de încălzire s-a întâlnit și la camera dinapre nord. Zidurile de est, vest și nord ale acesteia erau complet demantelate, probabil de către căutătorii de piatră; s-au putut urmări după urmele subsecției, făcută din piatră de rfu așezată într-ua mică șanț pe solul crud. În interiorul acestei camere s-au descoperit două monede de bronz, de la Hadrian și Lucius Verus.

La nord de aceste camere, un pavaj de mortar, aflat în același nivel cu baza hypocaustului, se întinde pe o lățime de 2 m spre nord.

Secțiunea a patra s-a săpat în 1971; orientată est-vest; între bazinul din s.2 și absida din caseta din partea de sud a s.3.

Cu această ocazie s-a identificat praefurnium-ul care încălzea hypocaustul abandonat din sudul s.3.

Secțiunea a cincea (1972). Orientarea nord-sud; lungimea = 82 m; lăț. = 2 m.

Șanțul a căzut aproximativ pe latura de est a unor camere ce se deschid spre vest.

Paralel cu zidul, ieșind dintr-una din încăperi, un canal pornește spre sud.

S-a surprins spre mijlocul secțiunii canalul de scurgere ce s-a descris în s.2. În el s-a găsit un capac de vas cenușiu și alte fragmente ceramice.

Alte camere s-au secționat în partea de nord a secțiunii. În cea pavată cu mortar, s-a descoperit un fragment de terra sigillata.

În 1974 secțiunea a fost prelungită spre sud cu încă 15 m. Au apărut alte ziduri ale unor încăperi în curs de dezvelire.

*
* *

În decursul săpăturilor a apărut o însemnată cantitate de material arheologic, în parte publicat sau în curs de publicare.

Țiglele stampilate reprezintă principala recoltă arheologică din therme. Ele se ridică la peste 500 de exemplare. Cele mai multe aparțin legiunii XIII Gemina (30 de tipuri). Alte patru tipuri aparțin cohortei II Flavia Commagenorum; un tip (reprezentat deocamdată numai prin două ștampile) - ala I Hispanorum Campagorum. Ele au format obiectul unui studiu complet¹⁰, recent apărut.

Opaițele descoperite sînt în număr de 17. Două dintre ele poartă ștampilele OCTAVI și CRESCERE; restul sînt anepigrafe. Un studiu detaliat asupra acestora este în curs de apariție¹¹.

Ceramica reprezintă de asemenea o cantitate însemnată de material descoperit în cursul săpăturilor.

Ceramica romană de uz comun prezintă o mare diversitate de forme, care a făcut obiectul unui studiu, de asemenea în curs de apariție¹².

În cursul săpăturilor s-au descoperit și câteva fragmente de vase de lux și terra sigillata.

De asemenea, au apărut o serie de vase și fragmente ceramice dacice: un vas bitronconic, două cești dacice, alte fragmente ceramice lucrate cu mînă. Un studiu detaliat asupra acestora este în pregătire¹³.

În cursul săpăturilor au mai apărut câteva obiecte mărunte de bronz (fibule, cataramă, aplice etc.), os (zaruri, ace de os), fragmente de sticlă.

Monedele prezintă o valoare deosebită pentru istoricul termelor; le publicăm în continuare cu toate datele¹⁴:

1. sesterțius. Domițian. 22,42 g; 33 mm; conservare slabă. Descoperit în canalul pavat cu cărămizi din s.2.

2. ↓, denar. Traian. 2,92 g; 18 mm; legenda ștearsă. Descoperit în stratul superficial.

3. ↓, denar. Hadrian. 2,52 g; 17 mm. RIC, 286(a); a.134-138. Descoperit în canalul pavat cu cărămizi din s.2.

4. ↓, as. Hadrian. 8,60 g; 27 mm. RIC, 975 (b); a.134-138.

5. ↓, AE. Hadrian. 11,78 g; 26 mm. RIC, 825(a); a.134-138. Descoperit în complexul din jumătatea de nord a s.2-s.3, -0,20 m, cu var pe el.

6. ↓, sesterțius. Antoninus Pius. 24,67 g; 31 mm. RIC, 765; a. 145-161. Descoperit în suprafața săpată în capătul de sud al aripii de vest a termelor.

7. ↓, sesterțius. Antoninus Pius. 28,43 g; 30 mm. RIC, 765; a. 145-161.

8. ↓, sesterțius. Antoninus Pius. 23,17 g; 32,50 mm. RIC, 767; a.145-161. Descoperit în s.2 în prelungirea spre nord de complexul cu hypocaust.

9. ↓, dupondius. Antoninus Pius, 13,50 g; 21 mm. RIC, 919; a. 153-154. Descoperit pe zidul canalului din suprafața sud.

10. ↓, as. Antoninus Pius. 11,80 g; 28 mm. RIC, 563 (a); a.139.

11. ↓ AE. Antoninus Pius. 9,47 g; 25 mm. Cf. RIC, 951 (dar dupondius).

12. ↓, sesterțius. Diva Faustina. 29,91 g; 31 mm. RIC, 1151; a. 141. Descoperit în suprafața sud.

13. ↓, AE. Diva Faustina. 9,63 g; 26 mm. RIC, 1161; a.141.

14. ↓, AE. Marcus Aurelius. 17,12 g; 29 mm; conservare slabă. Descoperit în caseta executată din s.3 spre est, în canalul de pe latura de nord a camerei.

15. ↓, as. Faustina II. 13,86 g; 27 mm. RIC, 1684 (dar Venus spre dreapta); a. 145-146. Descoperită în suprafața sud.

16. ↓, AE. Faustina II. 7,75 g; 26 mm; conservare slabă. Descoperită în camera dreptunghiulară din suprafața sud.

17. ↓, sesterțius. Lucius Verus. 22,71 g; 19 mm. RIC, 1308; a. 161-162. Descoperită în complexul din partea de nord a s.2-s.3.

18. | , dupondius. Commodus. 12,65 g; 28 mm. RIC, 1614; a.179. Descoperit în camera dreptunghiulară din suprafața sud.

19. | , dupondius. Commodus. 10,81 g; 25 mm. Conservare slabă. Descoperit în s.2 (prelungire 1972), deasupra pavajului de la nord de cele trei camere.

20. | , AE. Commodus. 7,09 g; 24 mm; conservare slabă.

21-22 . Bronzuri, complet uzate.

Concluzii

Cum arătam la începutul acestui raport, inscripția din anul 193 atestă o refacere a thermelor - ceea ce poate fi considerat drept terminus ante quem pentru datarea primei faze a edificiului.

Din punct de vedere arheologic, faza I a fost identificată prin câteva segmente de construcție în s.1 și s.3, amintite cu ocazia descrierii generale.

Monedele descoperite în therme se repartizează astfel: Domițian = 1; Traian = 1; Hadrian = 3; domnia lui Antoninus Pius - 9; domnia lui Commodus - 2 (una din a.179); nedeterminate - 2.

Moneda de la Domițian este foarte uzată, datorită unei îndelungate circulații; de altfel, a fost găsită împreună cu denarul de la Hadrian în canalul care aparține fazei II. De asemenea, nu prezintă importanță moneda de la Traian și cea de la Hadrian, aflate în stratul superficial.

În schimb, asul de la Hadrian, descoperit cu var pe el, poate fi utilizat ca terminus post quem.⁽¹⁾

Cele mai multe monede (9) sînt din timpul lui Antoninus Pius; ele pot fi invocate în favoarea datării primei faze a thermelor în timpul domniei acestuia.

Refacerile datează din timpul lui Septimiu Sever și Severus Alexander, după cum o atestă cele două inscripții cunoscute de multă vreme. Se pare că ultima refacere atestată epigrafic, cel puțin după cum rezultă din cercetările din anii 1971-1974, nu a afectat planul general al thermelor. Unele refaceri de mică amploare se constată și după aceea.

Cele două inscripții arată că împărații Septimius Severus și Severus Alexander au refăcut băile cohortei II Flavia Commagenorum - ceea ce, de fapt, desemnează această unitate drept autoare a lucrărilor. Numele ei apare imprimat pe un număr însemnat de cărămizi (patru tipuri de stampile)¹⁵. Unitatea este atestată la Micia încă din timpul domniei lui Hadrian¹⁶; ea și-a păstrat probabil neschimbat locul de garnizoană pînă la sfîrșitul dominației romane în Dacia¹⁷.

Cele mai numeroase și variate stampile aparțin însă legiunii XIII Gemina. Așa cum s-a arătat mai de curînd, ele au fost aduse la Micia de la Apulum; este vorba deci numai de concursul atelierelor de cărămidărie ale legiunii XIII Gemina la reconstrucție thermelor și nu de prezența unor detașamente ale acesteia la Micia¹⁸.

La reconstrucția băilor a participat probabil și ala I Hispanorum Campagorum¹⁹; dar condițiile stratigrafice în care au apărut cele două ștampile ale acestora sînt necunoscute (săpături anterioare anului 1971). A staționat la Micia probabil începînd cu Antoninus Pius, pînă la sfîrșitul dominației romane în Dacia²⁰.

Amploarea acestei construcții (care va putea fi mai bine cunoscută după publicarea săpăturilor din 1967-1969) este o dovadă a vieții înfloritoare a așezării de tip quasi-urban (pagus) de la Micia²¹.

Thermele de la Micia au căzut treptat în ruine după părăsire. Ele nu prezintă urme de distrugere violentă, ca urmare a unor atacuri din afară.

LUCIA MARINESCU

LIVIU MĂRGHITAN

CONSTANTIN C. PETOLESCU

NOTE

- 1 Pentru acestea, vezi OCTAVIAN FLOCA, ȘTEFAN FERENCZI, LIVIU MĂRGHITAN - Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramică, Deva, 1970.
- 2 CIL, III, 1374.
- 3 C. DAICOVICIU - Micia I. Cercetări asupra castrului, în: ACMIT, III, 1930-1931, Suppl. epigr. 1.
- 4 Vezi: OCTAVIAN FLOCA, ȘTEFAN FERENCZI, LIVIU MĂRGHITAN, op.cit., p.8 și urm.; DORIN POPESCU - Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1967, în: Dacia, N.S. XIII, 1968, p.430, nr.68.
- 5 Vezi SEBASTIAN MORINTZ - Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1972, în: Dacia, N.S., XVII, 1973, p.381-382; L. PETCULESCU, în: Muzeul Național, I, 1974, p.293.
- 6 Conducerea lucrărilor a avut-o Lucia Marinescu, șef de secție la Muzeul de Istorie al R.S. România. Din colectiv au făcut parte Liviu Mărghitana, muzeograf principal, Constantin C. Petolescu și L. Petculescu, muzeografi. Cercetările au însumat în 1971-1974 un număr de 140 de zile.
- 7 Planul și profilele executate de ing. topo. I. Iviniș (Deva).
- 8 Sistemul de realizare a podelei s-a cunoscut astfel: în colțul de nord-vest al camerei, pe o suprafață apreciabilă, pilele lipseau. Aici, o groapă dintr-o săpătură fortuită a distrus podeaua, adîncindu-se în trepte pînă la circa 1 m; era plină de moloz, pietre, bucăți de cărămidă. Așa cum s-a constatat aici, zidul de fundație depășea adîncimea de 1 m.
- 9 Publicat de C. POP - Reprezentări din Dacia dedicate lui Liber Pater și acoliților săi, în: Apulum, X, 1972, p.173-175, nr.1, fig.1.
- 10 CONSTANTIN C. PETOLESCU și LIVIU MĂRGHITAN - Tigle și cărămizi ștampilate din thermele de la Micia, în: Muzeul Național, I, 1974, p.247-258.

- 11 M.GHEORGHITĂ - Opaște romane de la Micia, în: Sargetia, XI, 1975 (sub tipar).
- 12 Comunicarea prezentată de LIVIU MĂRGIHITAN la Sesiunea Muzeului de Istorie al R.S. România din decembrie 1974; în curs de apariție în: Muzeul Național, IV,
- 13 Studiul se va face de către L.MĂRGIHITAN.
- 14 Determinarea monedelor s-a făcut de către Carmen Maria Petolescu, muzeograf la Cabinetul numismatic al Muzeului de Istorie al R.S. România.
- 15 CONSTANTIN C.PETOLESCU, LIVIU MĂRGIHITAN în: Muzeul Național, I, 1974, p.255-256; C.C.PETOLESCU - Note epigrafice (III), în: SCIV, 26, 1975, 3 (sub tipar).
- 16 CIL, III, 1371.
- 17 Bibliografia completă: I.I.RUSSU, în: Acta Musei Napocensis, VI, 1969, p.172; adaugă: L.MĂRGIHITAN, în: SCIV, 25, 1974, 1, p. 143-148; C.C.PETOLESCU, L.MĂRGIHITAN, în: Muzeul Național, I, 1974, p.253-254; C.C.PETOLESCU, în: SCIV, 26, 1975, 3 (sub tipar).
- 18 C.C.PETOLESCU, în: Sargetia, IX, 1972, p.47-48, nota 28; C.C. PETOLESCU, L.MĂRGIHITAN, în: Muzeul Național, I, 1974, p.254; C.C.PETOLESCU - L'organisation de la frontière romaine dans la vallée du Mureș (Dacia Superior); comunicare prezentată la al X-lea Congres internațional de studii asupra frontierelor romane, Xanten-Nijmegen, 13-19 septembrie 1974 (în curs de apariție în actele congresului). Analize chimice făcute de Cloșca L.Băluță (Alba Iulia) confirmă concluziile noastre (comunicare la Sesiunea Muzeului de arheologie Constanța, 27-29 octombrie 1974).
- 19 C.C.PETOLESCU, LIVIU MĂRGIHITAN, în Muzeul Național, I, 1974, p.255.
- 20 Bibliografia completă: I.I.RUSSU, în SCIV, 21, 1970, 1, p.162-163; idem, SCIV, 23, 1972, 1, p.67.
- 21 Vezi LIVIU MĂRGIHITAN - Micia a fost un "pagus" în tot timpul stăpînirii romane?, în: SCIV, 21, 1970, p.579-594.

**LES THERMES ROMAINES DE MICIA. RAPPORT SUR LES
FOUILLES EFFECTUÉES ENTRE
1971-1974
- Résumé -**

Les auteurs présentent les résultats des fouilles effectuées par le Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie dans le secteur ouest des bains de Micia (aujourd'hui Vețel, dép. de Hunedoara).

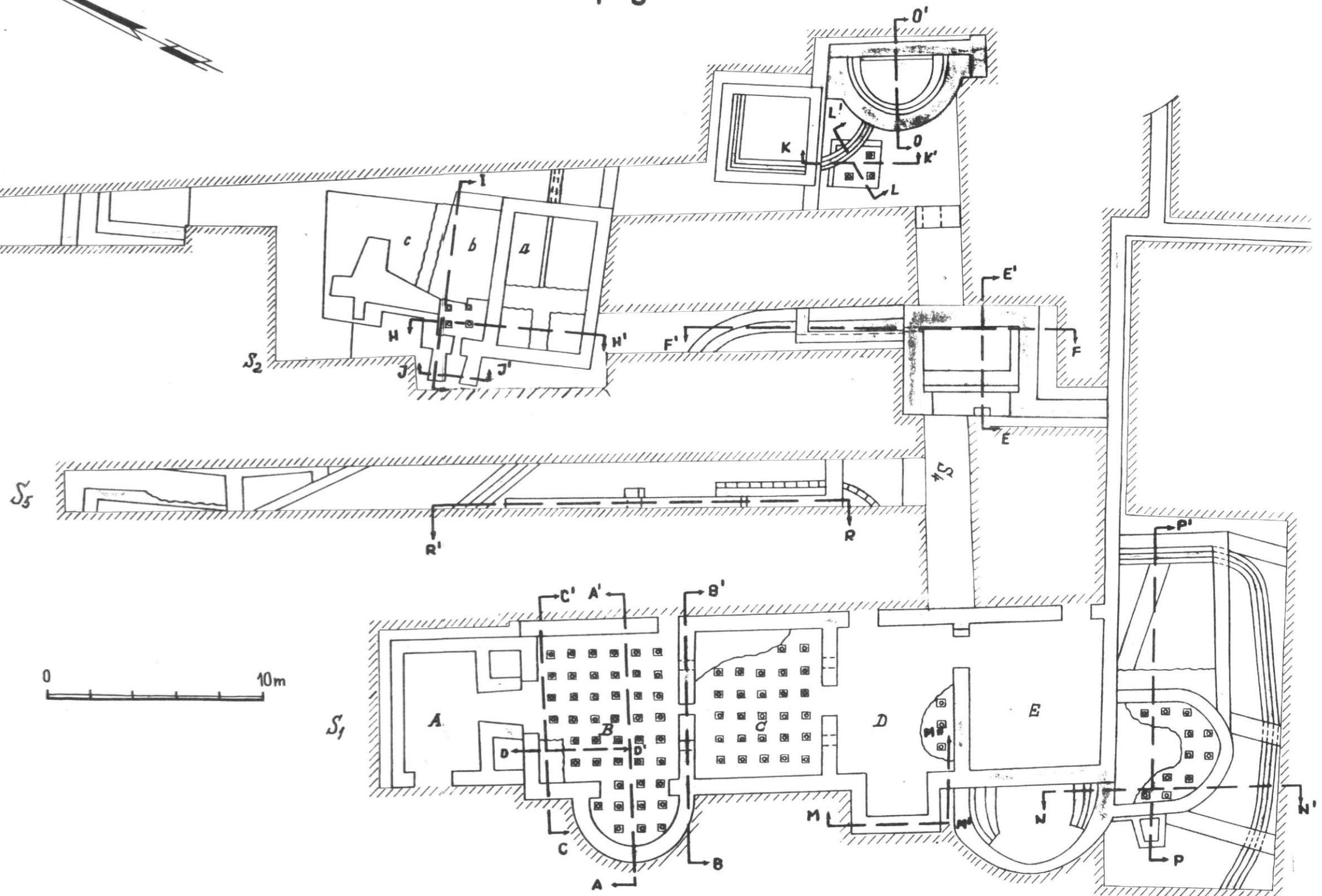
Les thermes ont été construites pendant le règne de l'empereur Hadrien ou d'Antonin le Pieux. Ultérieurement, elles ont été restaurées par les empereurs Septime Sévère et Sévère Alexandre (voir supra, no-

tes 2-3). Aux travaux ont pris part la cohors II Flavia Commagenorum et ala I Hispanorum Campagonum (stationnées à Micia); de même, il faut souligner l'apport de la légion XIII^e Gemina, dont les briques ont été apportées d'Apulum.

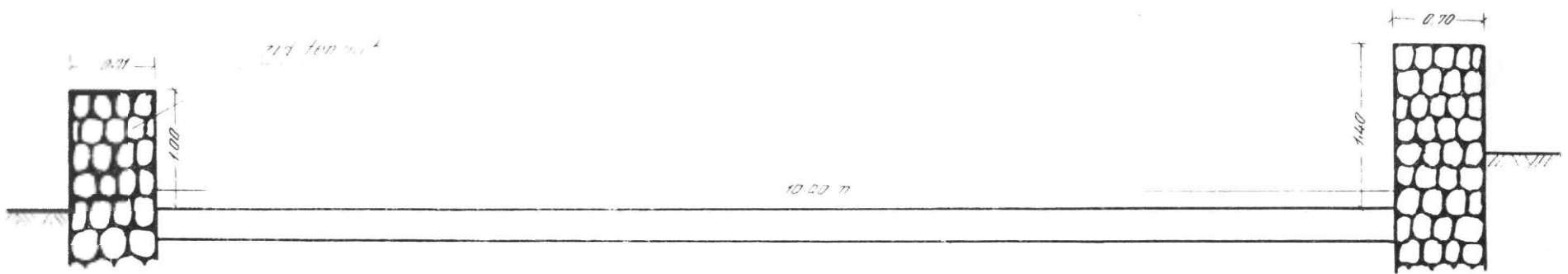
MICIA

THERMAE ARIPA DE VEST

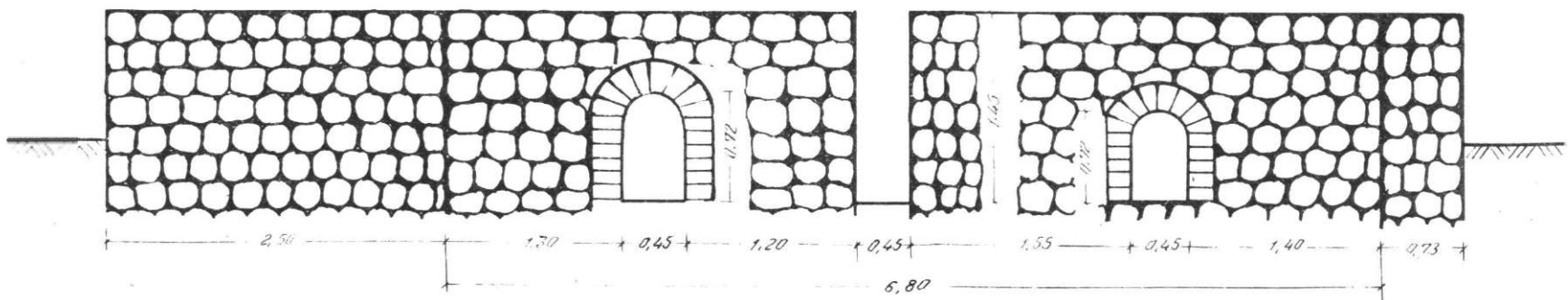
Plan topografic



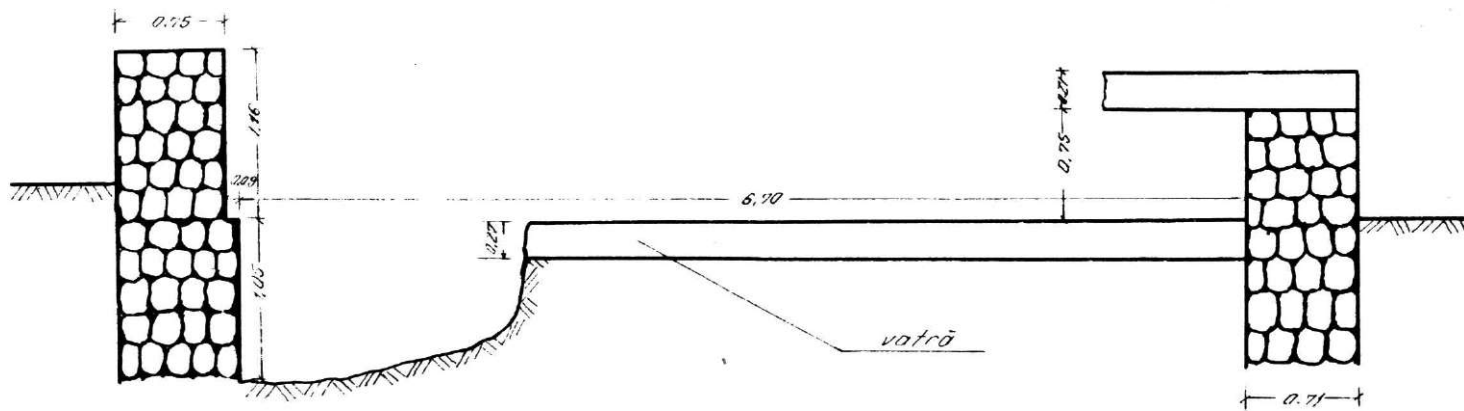
SECȚIUNEA A-A'



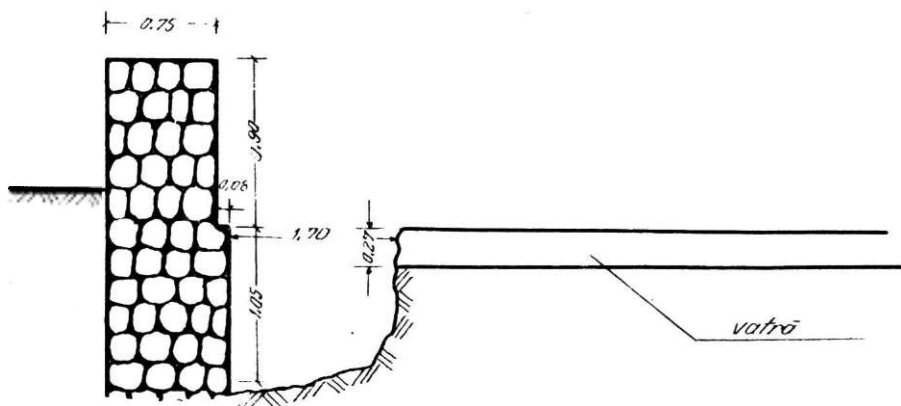
SECȚIUNEA B-B'



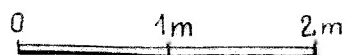
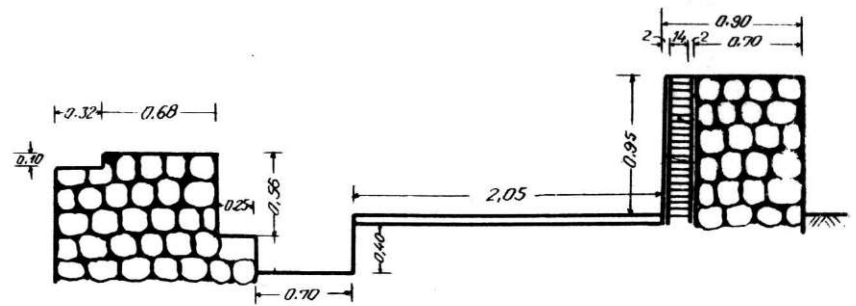
SECȚIUNEA C-C'



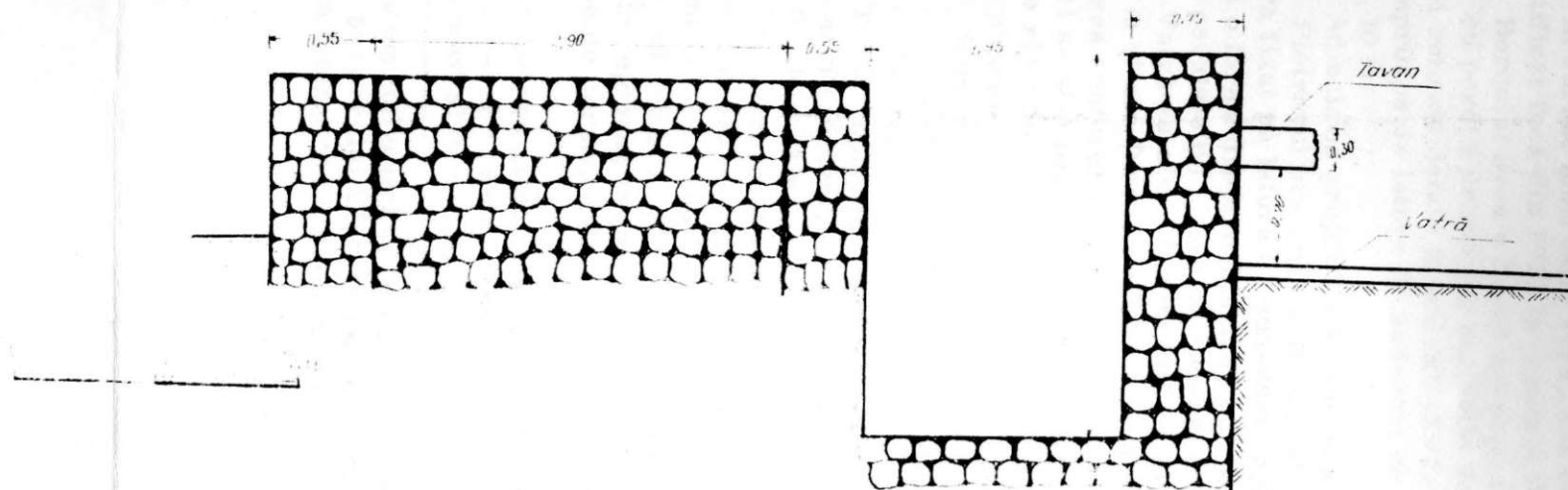
SECȚIUNEA D-D'



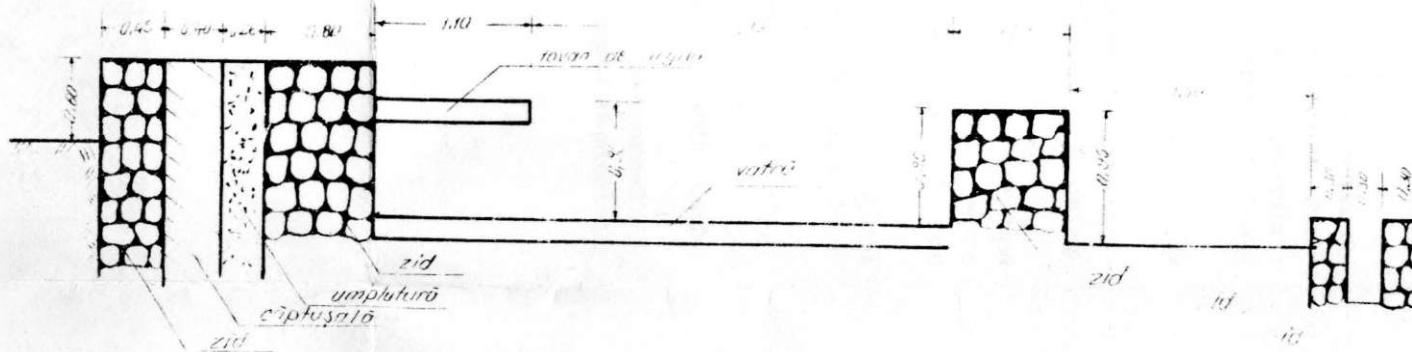
SECȚIUNEA E-E'



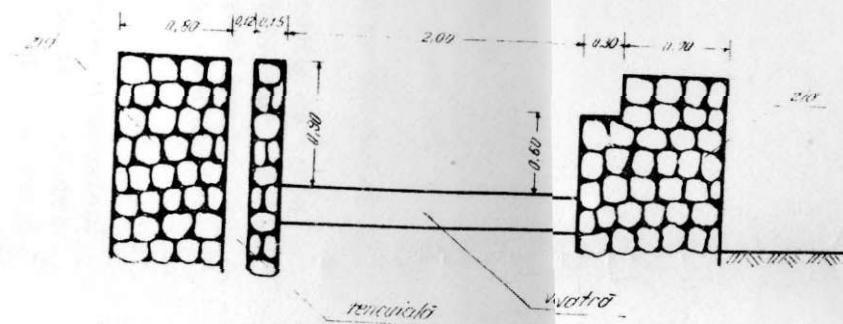
SECȚIUNEA M-M'-M''



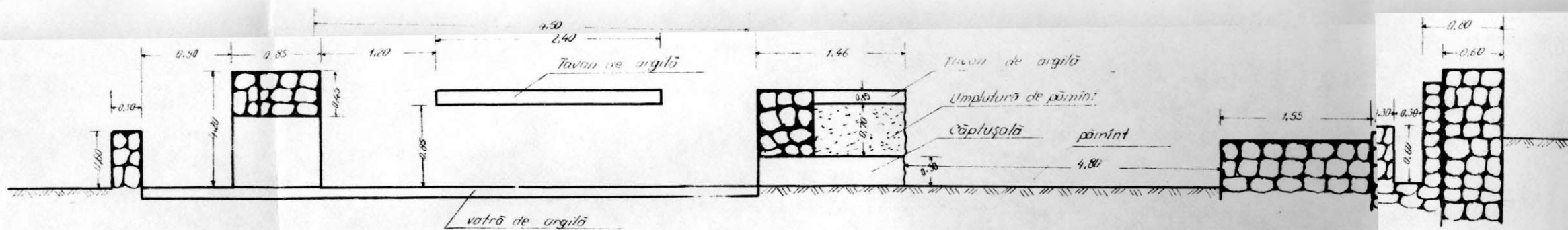
SECȚIUNEA N-N'



SECȚIUNEA O-O'



SECȚIUNEA P-P'



SECȚIUNEA R-R'

